

Konrad Kulikowski

Społeczna Akademia Nauk w Łodzi

Emil Antipow

Uniwersytet Jagielloński

NIEZAMIERZONE KONSEKWENCJE PUNKTOZY JAKO WARTOŚCI KULTUROWEJ POLSKIEJ SPOŁECZNOŚCI AKADEMICKIEJ

Artykuł prezentuje hipotezę, iż istotnym współczesnym wyzwaniem dla polskiej społeczności akademickiej jest punktoza, rozumiana jako wartość kulturowa, wskazująca, iż jednym z najważniejszych celów pracy naukowej jest publikowanie i zdobywanie punktów za publikacje naukowe. Jako element systemu aksjo-normatywnego stanowi ona regułę wyznaczającą normy i kształtującą zachowania akademików, mając przy tym szereg niezamierzonych negatywnych konsekwencji. Punktoza przyczynia się do rozwoju systemów parametrycznej oceny pracowników naukowych, które utożsamiają indywidualny poziom naukowy z miejscem publikacji, generując nietrafne i nierzetelne oceny pracy badawczej. Punktoza może negatywnie wpływać na zdrowie naukowców, obniża jakość prowadzonych badań i nie zwiększa, wbrew intuicyjnym oczekiwaniom, motywacji do podnoszenia poziomu naukowego. Poprawa jakości nauki nie nastąpi przez zmienianie zasad ewaluacji działalności naukowej, ale jedynie poprzez zmianę leżącej u podłoża tych zasad wartości kulturowej, wskazującej publikację w określonych miejscach jako cel pracy naukowej.

Słowa kluczowe: punktoza; społeczność akademicka; nauka polska; ocena parametryczna

Konrad Kulikowski, University of Social Sciences

Emil Antipow, Jagiellonian University

Unintended Consequences of „Pointosis” as a Cultural Value of the Polish Academic Community

The article formulates a hypothesis that “pointosis” is a contemporary challenge for the Polish academic community. “Pointosis” is a cultural value that holds that publishing and collecting points for scientific publications are important goals of academic work. Being an element of the axio-normative system, this value is a rule that sets norms and shapes the members’ of the academic community behavior. It also has many unintended negative consequences. *Pointosis* generates inaccurate and unreliable evaluations of scholarly work. *Pointosis* might negatively affect the health of scholars, it reduces the quality of the research process and, counter-intuitively, does not increase the motivation to improve the quality and robustness of research endeavors. We propose that the improvement of the quality of science will not occur through changing the principles of evaluating scholars but

Konrad Kulikowski, SAN, e-mail: kkulikowski@san.edu.pl, ORCID 0000-0001-5117-6397; Emil Antipow, Instytut Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych UJ, e-mail: emil.antipow@doctoral.uj.edu.pl, ORCID 0000-0002-1956-4717.

only through changing the underlying cultural value that treats publications as the primary goal of academic work.

Key words: “pointosis”; academic community; Polish science; parametric evaluation

Wprowadzenie: czym jest punktoza?

Zanim przejdziemy do omówienia proponowanego w tym tekście rozumienia punktozy i jej konsekwencji, trzeba zacząć od zwrócenia uwagi, że w społeczności polskich uczonych mamy do czynienia z przenikaniem zasad systemu ewaluacji nauki z poziomu instytucjonalnego na poziom ocen okresowych indywidualnych badaczy. Ogólnie rzecz biorąc, jednostki naukowe oceniane są na podstawie uzyskiwanych przez nie punktów, a znaczna ich liczba przyznawana jest na podstawie publikacji naukowych opublikowanych przez zatrudnionych tam naukowców. Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW) przypisywanie punktów do publikacji ma służyć ewaluacji poziomu naukowego całych instytucji naukowych (lub dyscyplin) (MNiSW 2019d). Punkty te są jednak w wielu sytuacjach przenoszone na poziom indywidualnej okresowej oceny naukowca (por. np.: Babicka-Wirkus, Pasikowski, Szplit 2015; Bielawska 2018; Brzeziński 2020; Krawiec 2019; Szelağ 2019; KUL 2019; UMCS 2020; PK 2020; SGGW 2017; UR 2018; UŁ 2016; Michałkiewicz 2019; Załącznik A). Władze instytucji naukowych, na zasadzie zarządzania efektywnością opartego na kaskadowym przekazywaniu celów „w dół”, mogą przenosić narzucone im zasady oceny, z poziomu instytucjonalnego na poziom indywidualny. Wydaje się, że możemy tu mieć do czynienia z przekonaniem, że skoro instytucja naukowa (czy dyscyplina) jest oceniana na podstawie liczby punktów za publikacje, to sprawiedliwym i słusznym będzie, jeśli indywidualnych naukowców również będziemy oceniać za to, ile „zdobyli” punktów za publikacje dla instytucji (dyscypliny), w której pracują. Różne instytucje naukowe w różnym stopniu przenoszą punktowe (ministerialne) zasady oceny tej instytucji na zasady ocen pracowników, wydaje się jednak, że nie jest to rzadka praktyka, by punkty uzyskane przez badacza za publikacje były brane pod uwagę w ich ocenie okresowej (por. Żylicz 2020; PCG Academia 2020). Zjawisko przenikania punktowych ocen instytucji na poziom indywidualny pozwala zrozumieć, że konieczność zbierania punktów za publikacje doskwiera nie tylko władzom instytucji, ale może też dotyczyć indywidualnych badaczy.

W tym kontekście punktoza jest terminem wieloznacznym. Obserwatorium języka polskiego UW (Obserwatorium Językowe UW 2020) podaje, iż słowo punktoza oznacza „ocenianie osiągnięć naukowych, wyłącznie na podstawie liczby zdobytych punktów”. Inne rozumienie prezentuje Emanuel Kulczycki, jego zdaniem punktoza jest specyficzną strategią publikacyjną przejawianą

przez badaczy w celu radzenia sobie z punktowym systemem ocen ich pracy, w którym przenoszone są punktacje czasopism z poziomu instytucjonalnego na poziom indywidualnych ocen okresowych (por. Kulczycki 2017).

W systemie ewaluacji uczelni, który obowiązywał w Polsce w latach 2010–2018, za publikacje w formie artykułu naukowego można było zdobyć od 1 do 50 punktów, w zależności od prestiżu czasopisma, w którym został opublikowany. Występowały tu ograniczenia co do liczby publikacji, które można przedstawić w procesie oceny „jakości” jednostki naukowej (tzw. liczba 3N). W przypadku ocen indywidualnych pracowników, instytucje często przejmowały taką samą zasadę punktowego oceniania za publikacje, a ponadto nie nakładały ograniczeń co do liczby publikacji przedstawianych w ocenie okresowej (por. np.: Michalkiewicz 2019; Żyżyński 2020; Babicka-Wirkus i in. 2015). W świetle takich zasad publikacja w jednym z najbardziej prestiżowych czasopism naukowych świata, jak „Science” czy „Nature”, otrzymywała 50 pkt, czyli była „warta” tyle samo, co opublikowanie dziesięciu artykułów w znanym jedynie lokalnie piśmie oszacowanym na 5 pkt ($5 \times 10 = 50$). W ten sposób badacz mający w swoim dorobku jedną, ale przełomową publikację w „Science”, mógł być oceniany tak samo, jak ten przedstawiający do oceny 10 publikacji o niewielkiej wartości naukowej. Co za tym idzie, system ocen dopuszczał kompensowanie jakości publikacji ich ilością, a nawet przedkładanie liczby artykułów naukowych czy książek (wyrażoną w sztukach) ponad ich jakość. Badacz, który publikował wiele w nisko punktowanych czasopismach, mógł dostać taką samą lub wyższą ocenę, jak naukowiec, który publikował niewiele, ale w czasopismach wysoko punktowanych.

Właśnie w ramach takiego systemu ewaluacji, Kulczycki punktozą nazywa strategię publikacyjną, która zakłada kompensowanie niskiej jakości naukowej (mała wartość punktowa poszczególnych prac), dużą liczbą publikacji. Strategia punktozy w rozumieniu Kulczyckiego prowadziła do takiego definiowania celów badawczych, „aby ich wyniki były publikowalne bez znaczącego wysiłku ze strony naukowca” (Kulczycki 2017: 68). Strategia punktozy „nie tyle zakłada definiowanie odpowiednich celów badawczych, ile po prostu jest strategią przetrwania w akademii poprzez symulowanie badań” (Kulczycki 2017: 68).

Kulczycki w przytaczanym artykule opisał zasady systemu oceny naukowców w kategoriach gry, w którą grają naukowcy, oraz strategii, które muszą przy tym podejmować. Grą nazywa „takie prowadzenie badań i publikowanie ich wyników [...], które pozwala wpisywać się w priorytety i reguły funkcjonującego w danej społeczności akademickiej systemu ewaluacji nauki, jakiemu podlega dana społeczność akademicka” (Kulczycki 2017: 66). Uczestnictwo w tej grze oznacza tu „funkcjonowanie w społeczności akademickiej, awansowanie, zdobywanie stanowisk poprzez odpowiednie realizowanie celów systemu ewaluacji nauki” (Kulczycki 2017: 66). Sugeruje tu również dwa sposoby

wyeliminowania punktozy jako szkodliwej strategii publikacyjnej wśród polskich naukowców. Pierwszym jest wyeliminowanie systemu ocen parametrycznych i przejście na ocenianie poprzez system ekspercki, gdzie oceny dokonuje się nie poprzez sumowanie punktów, ale poprzez jakościową, krytyczną ocenę pracy naukowców. Rozwiązanie to ze względu na wysokie koszty jest przez niego oceniane jako bardzo trudne do zastosowania w Polsce¹. Drugim sposobem eliminowania strategii punktozy jest utrzymanie systemu ocen parametrycznych z wprowadzeniem odpowiednich modyfikacji: a) zmianą celu systemu oceny nauki z podziału funduszy na narzędzie wspomagające osiągnięcie celów wskazanych przez politykę naukową, b) osłabienie wbudowanych w system oceny mechanizmów wytwarzających strategię punktozy i wzmocnienie mechanizmów, które jej zapobiegają.

Najnowsza reforma systemu oceny naukowców podąża, jak się wydaje, za propozycjami punktu 'b', modyfikując zasady obowiązującego wcześniej systemu. Wprowadza się tu zarówno nowe listy i nową punktację czasopism oraz wydawnictw naukowych, jak i nową, „rewolucyjną” – jak twierdzą jej twórcy (por. MNiSW 2019a) – zasadę, stanowiącą, iż naukowiec może zapełnić swoimi publikacjami maksymalnie cztery sloty publikacyjne w jednym okresie rozliczeniowym (ze względu na publikacje współautorskie jest to w istocie bardziej złożone, por. Szelaąg 2019; MNiSW 2019d). Takie rozwiązanie ma uwalniać system oceny naukowców od możliwości stosowania opisanej wyżej publikacyjnej strategii punktozy. Z kolei uwolnienie systemu ocen, a przez to społeczności akademickiej, od strategii punktozy widziane jest jako remedium, które pomoże zwiększyć jakość prowadzonych badań i podniesie pozycję polskiej nauki na tle innych krajów. Wprowadzone zmiany w regułach systemu oceny mają sprawić, iż: „Badacze będą publikować więcej wartościowych prac w bardziej prestiżowych tytułach, a polska nauka wzmocni swą pozycję w międzynarodowym obiegu myśli” (MNiSW 2019a). Czy jednak uniemożliwienie polskim uczonym przejawiania publikacyjnej strategii punktozy w rozumieniu Kulczyckiego przyczyni się do wymienionych wyżej skutków?

Głównym celem tekstu jest przedstawienie argumentów na rzecz hipotezy, że punktoza rozumiana jako strategia publikacyjna nie jest najistotniejszą przeszkodą dla rozwoju potencjału polskiej społeczności akademickiej. Wyzwaniem tym jest punktoza rozumiana raczej jako wartość kulturowa obecna

¹ „Spójrzmy jednak na finanse: przeprowadzona w 2013 roku polska ewaluacja kosztowała ok. 3 miliony złotych [źródło: Zabel M., 2013. Gorączka ewaluacji. *Forum Akademickie*, 10: 30–35]. Ewaluacja obejmowała 4 lata, przeprowadzona w 2014 roku brytyjska ewaluacja kosztowała ok. 246 mln funtów, czyli ok. 1,4 miliarda złotych”. [źródło]. Ewaluacja objęła 6 lat.” [http://ekulczycki.pl/warsztat_badacza/skazani-na-punktoze/].

w społeczności akademickiej, którą rozumiemy tu jako regułę wyznaczającą normy i kształtującą zachowanie jej członków.

Punktoza jako wartość kulturowa społeczności akademickiej

Proponujemy, aby na naturę publikacyjnej strategii punktozy spojrzeć z perspektywy systemu aksjo-normatywnego, który obowiązuje w społeczności akademickiej. System aksjo-normatywny traktujemy tu jako zbiór reguł społecznych dotyczących wszelkich przejawów życia społecznego, które to reguły możemy widzieć jako trzon kultury w danej społeczności (Sztompka 2002). Reguły społeczne odnoszące się do działań ludzkich możemy podzielić na te, których przedmiotem jest przebieg działań, jak i na te, które odnoszą się do celów działania. Te odnoszące się do celów działania, mówiące o tym, jakie cele działania są właściwe, nazwiemy za Piotrem Sztompką *wartościami kulturowymi*. Z kolei regulacje dotyczące tego, jakie środki i metody stosować, by realizować cele, nazwiemy *normami kulturowymi*. Innymi słowy, wartości kulturowe wskazują (regulują), do czego ludzie w ramach danej społeczności powinni dążyć, a normy – wskazują (regulują), jak powinni do tego dążyć. W takim rozumieniu wartością kulturową może być np. reguła wskazująca dążenie do posiadania majątku, a normą kulturową – reguła osiągnięcia majątku poprzez ciężką pracę (Sztompka 2002). Takie rozróżnienie jest oczywiście uproszczone, ale może być pomocnym narzędziem analizy reguł obowiązujących w danej grupie społecznej, przez co pozwoli lepiej zrozumieć przyczyny zachowań przejawianych przez jej członków.

Patrząc na społeczność polskich naukowców z perspektywy obowiązującego systemu aksjo-normatywnego możemy postawić hipotezę, że jedną z istotnych wartości kulturowych jest reguła wskazująca konieczność publikowania i zdobywania jak największej liczby punktów za publikacje naukowe, taką wartość kulturową nazywamy punktozą. Nie skupiamy się tu na analizie powstania i ukształtowania tej wartości oraz tym, jak dalece jest ona narzucona z zewnątrz, a na ile wytworzona przez społeczność naukowców. Wydaje się jednak, że reguła obowiązująca we współczesnej kulturze akademickiej wskazuje, że ten, kto posiada więcej punktów za publikacje, powinien być uznany za badacza o wyższym poziomie naukowym. Nawet jeśli ktoś takiej wartości kulturowej nie akceptuje, to – będąc członkiem społeczności akademickiej (lub aspirując do tego grona) – musi się do tej regulacji dostosować. Naukowiec chcący korzystać z oferowanych przez społeczność akademicką możliwości (dostęp do stypendiów naukowych, grantów, premii finansowych czy awansów) musi wytwarzać publikacje naukowe i gromadzić za nie punkty. Jeśli tego nie robi, zostanie objęty sankcjami, a w ostateczności zostanie negatywnie oceniony i będzie

z tej społeczności usunięty lub przeniesiony na margines. Poddawanie się ocenie okresowej na podstawie wydanych publikacji staje się również elementem przypisanej do naukowca roli społecznej (por. np.: Bielawska 2018; Wróblewski 2019; Michałkiewicz 2019; Szelağ 2019; Lewicka, Sosnowski 2019; Brzeziński, Doliński 2014; Nowotny i in. 2019; Krawiec 2019).

Na rzecz uprawdopodobnienia naszej hipotezy o występowaniu wśród polskich uczonych punktozy jako wartości kulturowej przemawiają fakty, które pochodzą z kilku źródeł. Po pierwsze, wysoką – a często nadrzędną – wartość publikacji i punktów za nie w ocenie poziomu naukowego, potwierdzają regulaminy oceny okresowej pracowników, gdzie oceny punktowe za publikacje z poziomu instytucjonalnego są przenoszone na poziom oceny indywidualnej i przypisuje im się wysoką wagę. (por.: PK 2020; SGGW 2017; UR 2017; UŁ 2016; PCG Academia 2020; Żylicz 2020). Po drugie, analiza regulaminów nagród rektora w niektórych uczelniach wskazuje, że do publikacji i punktów za nie na poziomie indywidualnym przypisuje się konkretne wartości materialne, np. uzależniając wysokość nagrody finansowej od liczby punktów zdobytych za publikacje (por.: KUL 2019; UMCS 2020). Po trzecie, w społeczności akademickiej możemy zaobserwować przejawy wartości, jaką jest punktoza, czyli wskazywanie na wysoko punktowane publikacje jako cel pracy naukowej i atrybut naukowców o wysokim poziomie naukowym (np.: Lewicka, Sosnowski 2019; Lesicki 2020; Kulczycki 2015; Antonowicz, Brzeziński 2013; Brzeziński, Doliński 2014; Błocki 2020; Kulczycki 2019; Rada Młodych Naukowców 2020; Wydawnictwo Młodzi Naukowcy 2020; Załącznik A). Po czwarte, wielu naukowców zauważa różne przejawy punktozy i odnosi się do nich krytycznie (por.: Szelağ 2019; Żylicz 2020; Brzeziński, Doliński 2014; Brzeziński 2016; Majcherek 2019; Rosner 2019; Krawiec 2019; Żyżyński 2020; Bielawska 2018; Wróblewski 2019; Babicka-Wirkus i in. 2015; Michałkiewicz 2019). Przedstawione przez nas argumenty nie dowodzą, że punktoza dotyczy wszystkich naukowców w jednakowym stopniu. Uprawdopodobniają one jednak hipotezę, iż punktoza jako wartość kulturowa jest obecna w społeczności akademickiej.

Tymczasem wartość kulturowa punktozy – uznawanie, że celem działań członków społeczności akademickiej jest posiadanie jak największej liczby „dobrych” publikacji (i punktów za nie) – prowadzi do tworzenia się określonych norm kulturowych, reguł osiągnięcia tej wartości. Naszym zdaniem opisywana przez Kulczyckiego (2017) publikacyjna strategia punktozy jest niczym innym, jak normą kulturową – stosowaniem określonych metod i środków do osiągnięcia celu wskazywanego przez wartość kulturową punktozy. Punktoza w rozumieniu Kulczyckiego (jako strategia) wynika – naszym zdaniem – z wartości kulturowej, dlatego zasadne jest, by punktozą nazwać nie jedną z wielu możliwych przecież strategii publikacyjnych, prowadzących do publikowania

i zdobywania punktów (por. Impaktoza, Kulczycki 2017), ale właśnie tę specyficzną wartość kulturową, która prowadzi do przejawiania tego typu strategii.

Wskazujemy, że takie rozumienie punktozy może pomóc w lepszym uchwyceniu wyzwania, przed jakim staje polska społeczność akademicka. Wydaje się, że nie jest nim problem przejawiania jakichś strategii publikacyjnych, ale to, że wartością kulturową wskazującą cele i regulującą pracę przynajmniej części naukowców stała się właśnie wartość punktozy. Chcemy pokazać, że tak sformułowana wartość, wskazująca, do czego należy dążyć będąc naukowcem, ma szereg niezamierzonych konsekwencji. Punktoza według nas wskazuje cele fasadowe i symboliczne, których osiągnięcie wpływa negatywnie na jakość nauki, a także obniża potencjał polskich badaczy.

Slotoza – nowa strategia publikacyjna na nowe czasy?

By pokazać, że wyzwaniem dla polskiej społeczności akademickiej jest punktoza jako wartość kulturowa, będąca podłożem podejmowanych przez naukowców działań, a nie jedynie publikacyjna strategia punktozy, przedstawimy pomysł nowej strategii, która ma spore szanse rozwinąć się przy wprowadzonym w 2019 roku systemie ewaluacji. Roboczo nazwać ją można *slotozą*.

Wprowadzona w nowym systemie ocen pracowników naukowych możliwość przedstawienia do oceny maksymalnie czterech tekstów (slotów) miałyby uniemożliwić stosowanie publikacyjnej strategii punktozy. W przypadku, gdy instytucja będzie mogła wykorzystać do oceny cztery publikacyjne sloty przypadające na pracownika, zjawisko publikowania dziesiątek mało znaczących publikacji być może zniknie. Jednak fakt, iż wartość kulturowa, jaką jest punktoza – konieczność publikowania i zdobywania jak największej liczby punktów za publikacje naukowe – wciąż pozostaje podstawową regułą, na której zbudowany jest system oceny, przyczynić się może do rozwoju nowych strategii publikacyjnych, które minimalizując wysiłek maksymalizują liczbę punktów.

Analizując możliwości publikacyjne w ramach zasad dopuszczających wypełnienie czterech slotów, możemy zauważyć, że pewne strategie publikacyjne wymagać będą mniejszego wysiłku niż inne, przy takim samym sumarycznym wyniku końcowym. Każdemu z ponad 30 400 czasopism i ponad 700 wydawnictw (sic!), w zależności od oszacowanego przez MNiSW prestiżu przypisana jest odpowiednia liczba punktów; artykuły naukowe punktowane są na 20, 40, 70, 100, 140 lub 200 punktów, a wydawnictwa naukowe na 80 lub 200 punktów (MNiSW 2019c; Hintz, Nęcka, Prostek, Welfe 2019). Zwróćmy uwagę, że jeżeli system ten przeniesiemy na poziom ocen indywidualnych (por. np.: Żylicz 2020) to np.: 440 punktów za 4 publikacje jednoautorskie zdobyć można na pięć różnych sposobów: 1) 20, 20, 200, 200; 2) 20, 140, 140, 140; 3) 40, 100, 100,

200; 4) 70, 70, 100, 200; 5) 100, 100, 100, 140. Nie wszystkie sposoby zdobycia tych 440 punktów są tak samo pracochłonne i nie wymagają tego samego poziomu naukowego, jednak wszystkie dają taki sam wynik końcowej oceny.

Przykładowo, zdecydowanie bardziej optymalną strategią publikacyjną jest dążenie do uzyskania wyniku 440 punktów w konfiguracji: 20, 140, 140, 140, niż w konfiguracji: 20, 20, 200, 200. Dzieje się tak, ponieważ publikacja w wycenianych na 200 punktów, tzw. pismach topowych (ang. *top-tier journals*), wymaga ogromnego nakładu czasu i środków oraz, co najważniejsze, pomysłów wpisujących się w trendy naukowe w skali światowej. Co więcej, pism tych jest bardzo mało (ok. 3% na liście), a w wielu z nich odrzucanych jest więcej niż 90% nadesłanych prac (por. Science 2020; APA 2017). Dlatego też w opisanym tu przykładzie dwie publikacje za 200 punktów i dwie za 20 punktów wymagają niewspółmiernie większego nakładu środków i wysiłku niż trzy publikacje za 140 punktów i jedna za 20 punktów. W praktyce, ze względu na publikacje współautorskie i przynależność badaczy do różnych dziedzin nauki, sposób zliczania punktów i przypisywania ich do slotów będzie o wiele bardziej złożony, dając tym samym jeszcze większe pole do optymalizacji działań publikacyjnych (MNiSW 2019d).

Skoro taką samą liczbę punktów zdobyć można różnym nakładem sił i środków, to można wysunąć przypuszczenie, iż nowy system ewaluacji stworzy warunki do nowej strategii publikacyjnej, zwanej tym razem nie *punktozą* a *slotozą*. *Slotoza* byłaby to strategia publikacyjna polegająca na takim strategicznym doborze wypełnienia dostępnych slotów, który maksymalizuje sumę uzyskanych punktów, minimalizując inwestycje sił i środków koniecznych do ich uzyskania. Jak widzimy, kosmetyczne zmiany zasad systemu ewaluacji nauki, bez prób zmiany wartości kulturowej punktozy, która leży u jego podstaw, mają nikłe szanse usunięcia strategii publikacyjnych, których celem jest nie tyle zwiększanie poziomu naukowego, ile optymalizacja działań w ramach systemu.

Niezamierzone konsekwencje punktozy – parametryczne systemy oceny pracy naukowców

Jednym ze skutków wartości kulturowej punktozy jest to, że aktualnie w Polsce mamy do czynienia z parametrycznym sposobem oceny pracy naukowców. W naszym przekonaniu jedną z głównych przyczyn wprowadzenia takiego systemu oceniania jest właśnie (z normatywnego punktu widzenia) wartość kulturowa punktozy, czyli postrzeganie „jakości” naukowca przez pryzmat „ilościowej” oceny jego publikacji. Zwróćmy uwagę, że w tym rozumieniu to nie punktoza, jako wartość kulturowa, jest efektem systemu parametrycznego, ale system parametrycznej oceny jest przejawem istniejącej

w społeczności naukowej wartości kulturowej – przekonania, że poziom naukowy można i należy ocenić na podstawie odpowiednio skonstruowanych wskaźników liczbowych.

Jak już wspominaliśmy, ewaluacja na podstawie ministerialnej punktacji czasopism zasadniczo powinna służyć ocenie nie indywidualnego badacza, lecz całej jednostki naukowej czy dyscypliny (por. Hintz i in. 2019; MNiSW 2019d). W praktyce jednak bardzo często ma ona konsekwencje zarówno na poziomie instytucjonalnym, jak i indywidualnym. Na poziomie instytucjonalnym liczba punktów zdobytych przez pracowników danej instytucji badawczej stanowi znaczącą część oceny jej poziomu naukowego i w istotnym stopniu wpływa na wysokość dofinansowania przyznawanego ze środków publicznych (por. MNiSW 2019b; 2019d). Co za tym idzie, punktacja odnosząca się do czasopism, która ma być uwzględniana tylko w ocenie ewaluacyjnej jednostki, wykorzystywana bywa w ocenach okresowych indywidualnych pracowników naukowych. Indywidualna ocena, jaką otrzyma naukowiec za swoje publikacje, wiąże się w mniejszym lub większym stopniu z awansami, premiami finansowymi, prestiżem społecznym czy dostępem do funduszy na autorskie badania (por. np.: PK 2019; KUL 2019; UMCS 2020; WUM 2019). Naukowcy walczą więc o punkty nie tylko dla jednostek badawczych, w których pracują, ale często przede wszystkim dla siebie.

Wartość kulturowa, jaką jest punktoza, przyczynia się do rozpowszechniania się punktowych systemów oceny pracy naukowej, a ten prowadzi do zastępowania wymagającej wysiłku poznawczego oceny złożoności twórczej działalności naukowej prostą i bezrefleksyjną heurystyką: im więcej, tym lepiej – im więcej punktów, tym naukowiec o wyższym poziomie naukowym. Punktoza jako wartość kulturowa sprawia, że nauka z działalności mającej prowadzić do „zdobywania prawd i prawdopodobieństw naukowych oraz krzewienia umiejętności ich dochodzenia” (Twardowski 1933), zmienia się w grę na punkty za publikacje, stając się – jak pisał Antipow (2019) – „rywalizacją tzw. pracowników nauki o zdobycie administracyjnej przewagi nad konkurencją”.

Parametryczny system ocen jest negatywną konsekwencją wartości kulturowej punktozy także dlatego, że ocenienie poziomu naukowego przez pryzmat miejsca publikacji jest oceną o dyskusyjnej trafności i rzetelności tak na poziomie instytucjonalnym, jak i indywidualnym. Rzetelność odnosi się tutaj do dokładności i powtarzalności dokonywanego pomiaru, a trafność do tego, w jakim stopniu wynik pomiaru rzeczywiście odzwierciedla przypisywany mu, ale nie obserwowany bezpośrednio, konstrukt teoretyczny (por. Drost 2011).

Punktoza nie pozwala trafnie ocenić poziomu naukowego

Po pierwsze, poziomu naukowego nie można przełożyć na punkty za publikacje, bo jego ocena na podstawie miejsca opublikowania wyników jest nie trafna. Przez ocenę trafną rozumiemy tu ocenę adekwatną; wysoka trafność

występowałyby wówczas, gdyby rezultat oceniania (liczba punktów przyznanych przez MNiSW za publikację) rzeczywiście odpowiadał poziomowi naukowemu indywidualnego badacza. W tym wypadku jednak badacz publikujący tekst za 20 pkt jest uznany za badacza „gorszego”, o poziomie naukowym dwa razy niższym niż inny, publikujący tekst za 40 pkt, co nie jest takie jednoznaczne.

W kontekście trafności najważniejszą przesłanką na rzecz tego, że punktacja przypisana do czasopisma bądź wydawnictwa, w którym publikuje badacz, nie jest trafną oceną jego indywidualnego poziomu naukowego, jest brak uniwersalnej definicji i powszechnie akceptowanego zrozumienia tego, czym jest „poziom naukowy”. Tak samo nie mamy jednej definicji naukowości. Publikację uznaje się za naukową, kiedy spełnia powszechnie znane w danej dziedzinie wymogi metodologiczne. To jednak nie odsuwa paradoksów, które możemy spotkać przy standardowych procedurach publikacyjnych. Przykładem niech będzie sytuacja, w której dziś w czasopiśmie X z listy ministerialnej artykuł dostać może negatywną recenzję (czyli, jest (jeszcze) nienaukowy), z kolei w czasopiśmie Y z tej samej listy i dziedziny ten sam artykuł może zostać opublikowany bez zmian (czyli jednak jest (był!) naukowy). Skoro nie wiemy, czym jest poziom naukowy, to mało prawdopodobne, że będziemy potrafili go trafnie zmierzyć z wykorzystaniem jakiegokolwiek obiektywnej miary. Jak pisał Bertrand Russell (1996: 68) „nothing is more prolific of fruitless controversy than an ambiguous question”.

Odchodząc od filozoficznych kwestii dotyczących natury i pojęcia naukowości, drugi, bardziej prozaiczny problem z trafnością oceny punktowej wynika z tego, że ocena przypisywana jest nie do wyników indywidualnej pracy naukowca, ale do miejsca publikacji tych wyników. Badacz nie jest zatem oceniany na podstawie wyników własnej pracy i swoich osiągnięć, ale – niejako ryczałtem – za to, jaką politykę wydawniczą, marketingową i promocyjną prowadzi wydawca medium, w którym zdecydował się publikować (por. Brems, Button, Munafò 2013). Ta sama praca naukowa, tej samej jakości otrzyma inną punktację w zależności od tego, gdzie badacz zdecyduje się ją opublikować.

Po trzecie, miejsce publikacji nie jest trafną miarą poziomu naukowego, bo to, w jakim czasopiśmie lub wydawnictwie autor publikuje wyniki swoich badań, może wynikać nie tylko z poziomu naukowego, ale z szeregu czynników pobocznych: przyjętej przez autora strategii publikacyjnej; znajomości z redaktorami i wydawcami; posiadanych środków finansowych na odpłatne publikacje; tego, na ile temat badań jest aktualnie modny w środowisku naukowym; poziomu konformizmu w stosunku do uwag recenzentów i innych losowych czynników. Oceniając to, gdzie autor opublikował pracę, oceniamy nie (tylko) jego poziom naukowy, ale także szereg innych czynników zakłócających perspektywę jego poziomu naukowego.

Po czwarte, miejsce publikacji nie jest trafną miarą poziomu naukowego, bo nie uwzględnia jego wszystkich istotnych składowych, takich jak np.: tworzenie nowych narzędzi i metod badawczych, promowanie nauki w społeczeństwie, wpływ na innych badaczy, kształcenie doktorantów i studentów, którzy odnoszą sukcesy naukowe, innowacyjność pomysłów, kooperacja międzynarodowa czy działalność w organizacjach naukowych. Możemy się chyba zgodzić, że wszystko to są składowe „poziomu naukowego”, które nie są odzwierciedlane przez miejsce, w którym badacz publikuje. Oczywiście aspekty te można uwzględnić w ocenie w innych „rubrykach”, oprócz miejsca publikacji, jednak nierzadko zdarza się, że to ocena punktowa za publikację ma najwyższą wagę, czy też może kompensować inne elementy tej oceny (por. załącznik A).

Punktoza nie pozwala rzetelnie ocenić poziomu naukowego

Drugim istotnym wyzwaniem dla oceniania indywidualnego poziomu naukowego przez ocenianie miejsca publikacji wyników badań jest brak rzetelności takich ocen. Ocena jest tym bardziej rzetelna, im mniejszy jest w jej wyniku stosunek szumu do uzyskanej informacji. Pomiar rzetelny to pomiar w jak najmniejszym stopniu obciążony błędem pomiarowym, w którym pojawiający się błąd ma charakter losowy. Tymczasem, korzystając z punktacji czasopism i wydawnictw, niemożliwe jest uzyskanie rzetelnego pomiaru poziomu naukowego, tj. takiego, w którym stosunek informacji o poziomie naukowym będzie znacząco przewyższał niezwiązany z tą informacją błąd pomiarowy.

Po pierwsze, kłopoty z rzetelnością wiążą się ze wspomnianymi już problemami z trafnością. Na końcowy wynik pomiaru wpływ ma tu nie tylko losowy, przypadkowy błąd pomiarowy, ale szereg błędów systematycznych zaburzających wyniki. Zamiast oczekiwanego równania: *miejsce publikacji wyników badań = poziom naukowy + losowy błąd pomiaru*, otrzymujemy równanie: *miejsce publikacji wyników badań = poziom naukowy + (strategie publikacyjne + znajomości w środowisku wydawców + posiadane środki finansowe + aktualna moda + poziom konformizmu w stosunku do uwag recenzentów) + losowy błąd pomiaru*. Systematyczność błędu pomiarowego powoduje, że wysoki wynik oceny może uzyskać nie ktoś, kto ma wysoki poziom naukowy, ale ktoś, kto prezentuje niższy poziom naukowy, lecz posiada środki na publikacje w czasopismach wymagających opłat lub znajomość w środowisku wydawców.

Po drugie, ocena poziomu naukowego na podstawie miejsca publikacji nie jest rzetelna, bo nie jest stabilna w czasie, powtarzalna. Naukowiec może być różnie oceniany na podstawie miejsc ukazywania się jego publikacji w kolejnych ewaluacjach, mimo że jego poziom naukowy nie ulega zmianie. Wyobraźmy sobie cenionego w środowisku badacza, który w poprzednim okresie

rozliczeniowym, dzięki spektakularnym pomysłom badawczym, publikował w najlepszych pismach i zdobył maksimum punktów, czyli $4 \times 200 = 800$ pkt. Badacz ten w kolejnych czterech latach podejmuje interesujący, ale trudny temat badawczy, stworzy zespół, opracuje nowe metody i przeprowadzi skomplikowane badania, wykształci trzech doktorantów oraz przeanalizuje dane z wykorzystaniem najnowszych metod statystycznych. Po tym wszystkim okazuje się, że uzyskane wyniki nie potwierdzają stawianych, pierwotnych hipotez i nie są tak doniosłe, jak początkowo przypuszczano. W związku z tym badacz w obecnym okresie rozliczeniowym nie publikuje w pismach za 200 punktów, ale „tylko” za 100 punktów, zdobywając łącznie nie 800, ale 400 punktów. Czy poziom naukowy tego badacza spadł? Czy mając o połowę mniej punktów jest on o połowę „gorszym” badaczem niż 4 lata temu? A może jest odwrotnie, mimo mniejszej liczby punktów badacz stał się bardziej doświadczony, a przez to jego poziom naukowy wzrósł?

Po trzecie, ocena poziomu naukowego na podstawie miejsca publikacji nie jest rzetelna, bo ukazanie się publikacji jest w dużym stopniu poza kontrolą badaczy. Mają oni wpływ na swoją publikację do momentu wysłania jej do czasopisma lub wydawnictwa. Poza kontrolą znajduje się cały cykl wydawniczy, który trwać może kilka lub kilkanaście miesięcy. Powoduje to, że publikacje, które ukażą się w danym cyklu rozliczeniowym, mogą odpowiadać pracy wykonanej w innym cyklu ewaluacyjnym. Podobnie praca wykonana w danym cyklu rozliczeniowym, ze względu np. na przeciągający się okres recenzji, może być zaliczona w poczet osiągnięć dopiero w kolejnym okresie. Skoro badacz nie ma wpływu na to, kiedy ukaże się jego publikacja, to termin ukazania się publikacji nie powinien być tak istotnym elementem oceny.

Po czwarte, za niską rzetelność pomiaru poziomu naukowego, poprzez ocenę miejsca publikacji, odpowiada skala pomiarowa o niskiej precyzji i niejasnej konstrukcji. Za publikacje w czasopismach z listy ministerialnej zdobyć można: 20, 40, 70, 100, 140 lub 200 punktów (pomijamy tutaj 5 pkt za publikacje spoza listy). Posługiwanie się taką skalą do oceny pracy badawczej przypomina – mówiąc metaforycznie – wykorzystanie miarki o długości 200 cm, na której zaznaczone są tylko punkty 20 cm, 40 cm, 70 cm, 100 cm, 140 cm i 200 cm, podczas gdy potrzebujemy dokonać pomiaru z dokładnością co do centymetra. Brak precyzji skali pomiarowej prowadzi do tego, że badacze na różnym poziomie naukowym będą otrzymywali takie same oceny.

Skala pomiarowa stosowana do oceny pracowników naukowych cechuje się także niejasną konstrukcją. Przypisywanie punktów do czasopism w pierwszym etapie było dokonywane za pomocą algorytmu bazującego na wskaźnikach bibliometrycznych, a następnie wynik algorytmu był subiektywnie weryfikowany przez ekspertów oraz komisje ewaluacji nauki (por. MNiSW 2019b). Prowadzi

to do tego, że – w pozornie obiektywnym systemie ocen liczbowych – nie do końca wiadomo, skąd pochodzą liczby, czemu dane pismo ma taką, a nie inną punktację. Nie da się obiektywnie określić jednoznacznych kryteriów przyznawania ocen poszczególnym czasopismom i wydawnictwom (por. Radwan 2019; Forum Akademickie 2019a, 2019b). Kryteria oceny – punkty, które mają być istotą obiektywności – bazują na subiektywnych, nie zawsze jasnych i ewaluacyjnych osądach ekspertów. Subiektywność kryteriów oceny jest niejako odsunięta z „pola widzenia” ocenianych badaczy (por. Ter Bogt, Scapens 2012). Subiektywnych kryteriów nie ustala przełożony czy władze uczelni, ale bliżej nieokreślona i anonimowa dla zwykłego badacza komisja ekspertów. Nie zmienia to jednak faktu, że kryteria te pozostają w dużej mierze subiektywne, a to maskowanie subiektywności pozorami obiektywności jest dla nauki szczególnie szkodliwe (por. Szaniawski 1994).

Punktoza jako wartość kulturowa prowadzi do kształtowania się wśród członków społeczności akademickiej przekonania, że można (rzetelnie i trafnie) ocenić poziom naukowy posługując się wskaźnikami liczbowymi przypisanymi do miejsca publikacji. Trzeba tu jeszcze raz podkreślić, że w zamyśle twórców punktacji czasopism naukowych, ocena punktowa za publikacje miała dotyczyć tylko oceny instytucjonalnej (por. MNiSW 2019d) i wręcz odradza się jej stosowania do oceny indywidualnych badaczy, jednak w rzeczywistości „obiektywne” punkty za publikacje są tak atrakcyjne, że bywają wykorzystywane również do oceny indywidualnej.

Niezależnie jednak jak bardzo byśmy tego chcieli, liczbowe wskaźniki poziomu naukowego, otoczone aurą obiektywności, nie zastąpią krytycznego myślenia ukierunkowanego na ewaluację intelektualnych wytworów badaczy. Nie zastąpią otwartej dyskusji, krytyki i replikacji pracy badawczej. Ocena pracy twórczej wymyka się „obiektywnemu” pomiarowi, tzn. takiemu, którego można dokonać bez wydawania sądów wartościujących przez proste sumowanie liczb. Tymczasem, dyskusyjna rzetelność i trafność punktowych ocen poziomu naukowego może mieć poważne negatywne konsekwencje. Powodować może postrzeganie systemu oceniania jako oderwanego od rzeczywistości, administracyjnego biurokratycznego obciążenia (ang. *red tape*), z którym trzeba sobie radzić, chcąc funkcjonować w społeczności akademickiej (por. Hattke, Hensel, Kalucza 2020). Niezamierzonym efektem punktozy jest zatem to, że badacze zamiast skupiać się na podnoszeniu poziomu naukowego, w wyniku frustracji systemem ocen wytwarzają różnorodne strategie publikacyjne, które pozwalają im optymalizować ocenę ich pracy naukowej.

Niezamierzone konsekwencje punktozy – punktoza nie motywuje do podnoszenia poziomu naukowego

Regardless of how they are designed or configured, performance appraisal and performance management systems are almost always rated as failures by both employees and management (Murphy 2020:14).

Wartość kulturowa, jaką jest punktoza, wytwarza w społeczności akademickiej przekonanie, że ocenianie naukowców jest nieodłącznym elementem racjonalnego zarządzania i gospodarowania publicznymi środkami wydawanymi na naukę oraz że nie ma od tego odwrotu (por. Broucker, De Wit 2015; Hintz i in. 2019). Społeczność uczonych przyjmuje także, lub co najmniej akceptuje założenie, że ocenianie i nagradzanie za posiadanie jak największej liczby wysoko punktowanych publikacji będzie motywowało badaczy do zwiększania ich poziomu naukowego. Tymczasem nie mamy przekonujących dowodów naukowych, że sprowadzenie motywowania do oceniania i kontrolowania pracowników przyczynia się do podnoszenia jakości pracy organizacji, które takie strategie stosują (por. Adler i in. 2016; Guest 2011; Gerrish 2016; Denisi, Murphy 2017; Murphy 2008, 2020).

Doskonałym podsumowaniem tego problemu jest artykuł wiodącego badacza systemów zarządzania efektywnością, Kevina Murphy'ego (2020), pod wiele mówiącym tytułem *Performance evaluation will not die, but it should*. Murphy zwraca uwagę, że mimo nadziei pokładanych w systemach zarządzania efektywnością przez współczesne organizacje, to niezależnie od tego, jak zaprojektowane i skonfigurowane są systemy oceny pracy, prawie zawsze są one oceniane jako porażka zarówno przez pracowników, jak i przez menedżerów. Zarządzanie efektywnością to w wersji idealnej proces identyfikowania, mierzenia i rozwijania jakości pracy tak, by powiązać wynik pracy indywidualnych pracowników ze strategicznymi celami organizacji (Aguinis 2009). Niestety, większość systemów zarządzania efektywnością, mimo ambitnych planów, pomija aspekt „rozwijania”, nadmiernie koncentrując się na „ocenianiu” pracowników, co z kolei sprawia, że systemy oceny widziane są przez nich jako niepotrzebny wymysł i biurokratyczna strata czasu (Aguinis, Joo, Gottfredson 2011). Formalne procedury oceniania nie mają często w oczach pracowników żadnego powiązania z ich codzienną pracą, a tym bardziej ze zwiększaniem jej jakości (Pulakos, O’Leary 2011). Coraz częściej zwraca się natomiast uwagę, że siły i środki marnowane na ocenianie i kontrolowanie pracowników powinny być wykorzystywane w bardziej produktywny sposób, na ich rozwój zawodowy (Pulakos, Hanson, Arad, Moye 2015; Adler i in. 2016).

Niezamierzone konsekwencje punktozy – punktoza negatywnie wpływa na zdrowie naukowców

Kolejną negatywną, niezamierzoną, ale coraz częściej obserwowaną konsekwencją punktozy, jako wartości kulturowej, jest ogromna presja i stres wśród naukowców (por. Nature 2019, The Guardian 2018; Waaijer, Teelken, Wouters, van der Weijden 2018; Day 2011). Wśród około 4000 naukowców przebadanych przez „The Wellcome Trust” (2019): aż 78% zwraca uwagę, że poziom konkurencji między naukowcami stwarza bardzo agresywne i nieprzyjemne warunki pracy, 75% uważa, że kreatywność jest duszona przez system organizacji nauki, 53% poszukiwało lub chciałoby uzyskać pomoc w walce z lękiem i depresją, a jedynie 14% uważa, że stosowane wskaźniki jakości pracy badawczej pozytywnie wpływają na kulturę badań. Na zdrowie naukowców wpływać mogą także inne czynniki specyficzne dla charakterystyk pracy naukowej, ale frustracje i presje, powodowane przez ocenianie poziomu naukowego przez pryzmat miejsca publikacji, a nie jej zawartości, nie są obojętne dla poziomu stresu i negatywnych emocji wśród naukowców.

Współczesne systemy zarządzania nauką wywierają również ogromną presję na młodych badaczy, by publikowali jak najszybciej, jak najwięcej i w jak najwyżej punktowanych pismach. Jak pokazują wyniki badań Teresy Evans i in. (2018), opublikowane w „Nature Biotechnology” czy Katii Levecque i in. (2017), opublikowane w „Research Policy”, wśród młodych naukowców obserwuje się dziś ogromne rozpowszechnienie zaburzeń depresyjnych i lękowych. Nie dziwi zatem, że Peter Higgs, laureat Nagrody Nobla za odkrycie cząstki elementarnej, nazwanej potem „bozonem Higgsa”, już w 2013 roku mówił: „Today I wouldn't get an academic job. It's as simple as that. I don't think I would be regarded as productive enough” (Aitkenhead 2013).

Niezamierzone konsekwencje punktozy – punktoza obniża poziom badań naukowych

W świecie nauki narasta opór wobec oceniania badaczy nie za to, co publikują, ale za to, gdzie przedstawiają wyniki swoich badań. Co ważne, opór ten nie jest skutkiem indywidualnych preferencji i upodobań, ale efektem badań naukowych, pokazujących, że systemy zarządzania efektywnością pracy naukowców oparte na liczbowych wskaźnikach, odwołujących się do miejsca publikacji, są nieskuteczne w podnoszeniu jakości badań, a nawet mogą obniżać ich jakość (por. Ioannidis 2005, 2014; Grote 2017; Karabag, Berggren 2016; Fischer, Ritchie, Hanspach 2012; Begley, Buchan, Dirnagl 2015; Science 2016; Sarewitz 2016; Fanelli 2018; Grimes, Bauch, Ioannidis 2018).

Nancy Adler i Anne-Wil Harzing (2009) alarmują, że stosowane obecnie parametryczne systemy oceny z nadrzędną zasadą „więcej publikacji w najlepszych pismach = lepszy naukowiec” wymagają natychmiastowej zmiany i należałoby wprowadzić na nie moratorium, gdyż powodują więcej złego niż dobrego. Dodają też, że zdarza się, iż w USA naukowiec może otrzymać nawet 20 tysięcy dolarów premii za publikację w wiodącym piśmie, co prowadzi do stosowania przez badaczy strategii mających na celu głównie zdobywanie jak największej liczby publikacji (punktów), nie zaś poruszanie istotnych tematów badawczych. Również w Polsce niektóre uczelnie oferują już dodatkowe nagrody finansowe za publikacje, a punkty za publikacje bywają istotnym elementem indywidualnej oceny okresowej. I tak na przykład pracownik naukowy KUL-u może otrzymać 10 tysięcy złotych, a UMCS-u 9 tysięcy złotych za publikację wycenianą na 200 punktów (por. KUL 2019; UMCS 2020). W świetle takich zasad działalność naukowa może być postrzegana jako „business”, gdzie celem naukowca jest „sprzedanie” instytucji badawczej publikacji w jak najwyżej punktowanych czasopismach, „wyprodukowanej” jak najmniejszym kosztem.

Prowadzić to może do tego, że naukowców coraz mniej interesować będzie wpływ ich badań na społeczeństwo, a coraz bardziej status pisma, w którym publikują i powiązane z publikacją gratyfikacje (por. Aguinis, Cummings, Ramani, i Cummings 2020). Ocenianie badaczy za publikacje doprowadziło do sytuacji, w której w nauce – decydując o zatrudnieniu, premiach, awansach, przyznaniu funduszy na badania – często zwraca się uwagę na to, gdzie badacz opublikował swoje wyniki i ile sumarycznie ma publikacji w najlepszych pismach, a nie na to, o czym właściwie pisał (por. także Rasheed, Priem 2020; Bartunek 2020; Kulczycki 2019; Szelaąg 2019; Michałkiewicz 2019).

Björn Brembs, Katherine Button i Marcus Munafò (2013) podkreślają, że nie można indywidualnych badaczy oceniać na podstawie rankingów czasopism, w których publikują. Rankingi te są ich zdaniem nie tylko kontrproduktywne, ale stanowią zagrożenie dla współczesnej nauki. Na podstawie przeprowadzonych analiz bibliometrycznych wysuwają cztery ogólne konkluzje na temat rankingów czasopism naukowych: 1) miejsce czasopisma w rankingu słabo wiąże się z użytecznością i doniosłością naukową opublikowanych w nim badań, 2) wyższe miejsce czasopism w rankingu wiąże się z wyższym poziomem wykrywanej nierzetelności naukowej w publikowanych w nim artykułach (ang. *scientific unreliability*), 3) rankingi czasopism są drogie, spowalniają rozwój nauki i budzą powszechne niezadowolenie naukowców, 4) rankingi tworzone z wykorzystaniem *Impact Factor* łamią nawet najbardziej podstawowe standardy naukowe (np. opieranie się jedynie na średniej dla liczby cytowań – danych, które mają rozkład skrajnie skośny).

Coraz częściej zauważa się, że presja na publikowanie jako wyznacznik jakości pracy naukowej prowadzić może do nieświadomego stosowania przez

badaczy szeregu wątpliwych praktyk badawczych (ang. *questionable research practices*), których celem nie jest podnoszenie poziomu naukowego, ale zwiększanie szans na opublikowanie wyników badań (Bakker, van Dijk, Wicherts 2012; Banks, Rogelberg, Woznyj, Landis, Rupp 2016). Wielu badaczy nawet nie zdaje sobie sprawy, że stosowane przez nich strategie publikacyjne co prawda zwiększają szansę na publikację (i zapełnienie slotu), ale np. poprzez pokazywanie tylko istotnych statystycznie hipotez, wybiórcze prezentowanie wskaźników statystycznych czy HARKing – budowanie hipotez opartych na uzyskanych wynikach (por. Kerr, 1998), obniżają jakość nauki jako działania kulturowego i kumulatywnego.

Paul Smaldino i Richard McElreath (2016) zwracają natomiast uwagę, że presja na publikowanie – nagrody za liczbę publikacji – doprowadziła do ewoluowania złych praktyk badawczych, prowadzących do niereplikujących się wyników badań. Ze względu na sposób organizacji pracy naukowej, obserwujemy postępującą ewolucję złej nauki (ang. *bad science*), bo to ci, którzy publikują dużo, przystosowują się do wartości środowiska naukowego, a ci, którzy publikują rzetelnie, ale mało – „giną”. Jeśli sukces jest definiowany liczbą publikacji, to ci, którzy troszczą się o jakość badań, powinni się niepokoić, ponieważ stają przed nieustannym dylematem – zrobić to dobrze czy zdążyć z publikacją przed terminem oceny? (por. Smaldino, McElreath 2016).

Także Brian Nosek, Jeffrey Spies i Matt Motyl (2012) twierdzą, że przypisywanie sukcesu naukowego do publikacji negatywnie wpływa na jakość wyników badań, zwiększa liczbę fałszywie potwierdzanych hipotez i zniechęca do reanaliz wyników innych badaczy – badań replikacyjnych. Jeżeli sukces w nauce zależy od liczby publikacji, a liczba publikacji zależy od liczby potwierdzonych hipotez, to badacze są motywowani do nieustannego potwierdzania coraz bardziej zaskakujących hipotez, a nie do sprawdzania swoich wyników czy podejmowania prób replikowania wyników innych. Tak długo, jak fakt opublikowania jest nagradzany, w interesie autora będzie opublikowanie wyników niezależnie od ich wkładu w naukę. Badacz nie jest przecież oceniany za wkład w naukę, ale za publikację. Tymczasem wydaje się, że w nauce ważne jest nie tyle ciągłe produkowanie nowych publikacji i potwierdzanie coraz nowszych hipotez, ile raczej replikowanie hipotez i wykazywanie w ten sposób, że wytrzymują one próbę czasu. Jednak, gdy premiuujemy tylko nowe publikacje, to kto ma replikować ich wyniki? (por. Ioannidis 2012; Fanelli 2018).

Punktoza, regulująca układ nagród i zachęt oraz sposób organizacji „produkcji” badań przyczynia się zdaniem Johna Antonakisa (2017) do pojawiania się pięciu chorób współczesnej nauki. Po pierwsze to *significosis* – fiksacja jedynie na punkcie istotnych statystycznie wyników; po drugie *neophilia* – obsesja na punkcie wszystkiego, co nowe i innowacyjne; po trzecie *theorrhea* – fetyz teorii; po czwarte *arigorium* – brak dyscypliny w rozwijaniu teorii i badaniach

empirycznych i po piątę *disjunctivitis* – zamiłowanie do gromadzenia dużych ilości różnych „faktoidów”, publikowania wielu trywialnych i niepowiązanych ze sobą prac, niepodejmowanie prób teoretycznej integracji wyników prowadzonych badań w jedną całość.

John Ioannidis (2014) sugeruje, że aktualny system nagradzania naukowców za publikacje, w których to nie jakość badań, ale ich liczba stała się „walutą”, za którą w akademii kupuje się dobra, takie jak bogactwo i władzę, nie premieje rzetelnej pracy i replikowania wyników badań swoich i innych, a nawet za nie karze. Replikacja wyników badań opublikowanych już przez kogoś innego nie jest postrzegana przez społeczność naukowców jako nowy i istotny wkład w rozwój nauki i wciąż rzadko ma szansę na publikację w wiodących pismach naukowych, co prowadzi do sytuacji, że naukowcy nieustannie wymyślają nowe hipotezy, przy czym istotne jest to, by je opublikować, a nie to, czy sprawdzają się one w dłuższej perspektywie.

Punktoza jako wartość kulturowa sprawia, że w społeczności akademickiej wyróżniany jest niekoniecznie ten, kto porusza istotne, trudne problemy badawcze, inspiruje społeczność naukowców i prowadzi rzetelne badania, ale ten, który ma więcej tzw. topowych publikacji. Istotą nauki przestaje być odkrycie naukowe, a staje się nim odkrycie sposobu na publikowanie w „topowych” czasopismach.

Co zamiast punktozy?

The problem is that evaluation is now led by the data rather than by judgement. Metrics have proliferated: usually well intentioned, not always well informed, often ill applied.
(The Leiden manifesto for research metrics, Hicks i in. 2015)

Podsumowując, stawiamy hipotezę, że wartość kulturowa, jaką jest punktoza – wskazująca, że słusznym, właściwym, pożądanym celem pracy naukowej jest publikowanie i zdobywanie jak największej liczby punktów za publikacje naukowe – ma szereg negatywnych, niezamierzonych konsekwencji dla społeczności akademickiej. Prowadzi do nierzetelnej i nietrafnej parametrycznej oceny indywidualnego poziomu naukowego, zwiększając biurokrację i wzmagając frustrację badaczy, przyczynia się do wytwarzania różnorodnych strategii publikacyjnych, mających na celu „ogranie” systemu ocen. Ponadto, w świetle współczesnej wiedzy o zarządzaniu ludźmi, jest przyczyną podtrzymywania niepotwierzonego przekonania, że tylko przez kontrolowanie i ocenianie można motywować do podnoszenia poziomu pracy. Punktoza wyzwała w społeczności akademickiej presję i obsesję publikacyjną, która może negatywnie odbijać się na zdrowiu naukowców. Premiuje miejsce publikacji, a nie jej merytoryczną

zawartość, wpływa też negatywnie na poziom badań naukowych i prowadzi do rozwoju dyskusyjnych praktyk badawczych.

Ukazując niezamierzone konsekwencje punktozy trzeba jednak także wskazać na jej konsekwencje zamierzone – cele „pozytywne”, prawdopodobnie dzięki realizacji których się ona rozwija i utrzymuje. Jedną z takich konsekwencji na poziomie tak instytucjonalnym, jak i indywidualnym jest skłanianie do podnoszenia poziomu naukowego. Jeśli rozumiane jest to jako publikowanie w coraz wyżej punktowanych czasopismach, to – jak się wydaje – punktoza może nas do tego przybliżać (Korytkowski, Kulczycki 2019). Otwartym pozostaje pytanie o to, czy osiągnięcie takiego celu reprezentuje rzeczywisty wzrost poziomu naukowego – przedstawiane wyżej rozważania wydają się wskazywać, iż nie do końca. Po drugie, punktoza – przy założeniu, iż instytucje nauki i naukowców trzeba skrupulatnie kontrolować – ma walor ekonomiczny, wynikające z niej oceny parametryczne wymagają mniejszego nakładu sił i środków niż oceny eksperckie. Nie jest jednak wcale pewne czy naukowcy, gdyby nie byli kontrolowani, to nie pracowaliby dokładnie tak samo, a także jak dużą część środków pochłania biurokracja wyrosła przy procesie kontroli. Po trzecie, hołdowanie punktozie wprowadza w przepelnionym niepewnością świecie nauki pozory ładu i porządku – na poziomie instytucjonalnym zliczanie punktów za publikację daje poczucie dokonywania obiektywnej oceny według zasług i zdolności. Na poziomie ocen indywidualnych dzięki punktozie za lepszego badacza możemy uznać tego, kto ma więcej punktów, a za dobrego tego, kto utrzymuje określony poziom punktów – nie zwracając sobie głowy tym, czym on się tak naprawdę zajmuje. Jednak – jak staraliśmy się pokazać, ze względu na dyskusyjną trafność i rzetelność przypisywania poziomu naukowego do miejsca publikacji – takie rozumowanie jest zwodniczym uproszczeniem. W końcu, konsekwencją punktozy może być też swoista emancypacja z wpływów środowiskowych, powiązań, koterii i konieczności składania „hołdów personalnych”. Jeśli to publikacje i punkty za nie określają poziom naukowy, to nie zależy on od powiązań i relacji personalnych. W społeczeństwie uczonych, w którym obowiązuje wartość punktozy, zamiast wiedzieć, komu warto się „pokłonić i przypodobać”, trzeba wiedzieć, gdzie warto publikować.

Punktoza pozwala osiągać pewne „pozytywne” cele, jednak jak staraliśmy się wykazać, osiąganie tych celów może mieć szereg negatywnych niezamierzonych konsekwencji. Punktoza jest wartością kulturową obecną w polskiej społeczności akademickiej, ale nie jest to wartość specyficzna tylko dla Polski, cała społeczność nauki mierzy się z punktozą. Przeciw niej opowiada się Manifest z Leiden (*The Leiden Manifesto for Research Metrics*, <http://www.leidenmanifesto.org/>) (Hicks, Wouters, Waltman, De Rijcke, Rafols 2015). Prezentowanych jest tam dziesięć zasad oceny pracowników naukowych, które mogą zmienić wartość punktozy w społeczności akademickiej. Zaliczają się do nich zarówno

ogólne wytyczne co do charakteru oceny, jak i wskazania skierowane bezpośrednio do naukowców. Można je podsumować w następujący sposób:

1) Ocena ilościowa/punktowa powinna być wsparciem eksperckiej oceny jakościowej, a nie ją zastępować.

2) Ocena poziomu naukowego powinna odbywać się w odniesieniu do misji i specyfiki prowadzonych badań, jednego modelu ewaluacji nie da się zastosować do wszystkich badaczy.

3) Dbajmy o wysoką rangę badań lokalnych, badania wysoko oceniane w ewaluacji nie mogą być utożsamiane z publikacją w języku angielskim.

4) Utrzymujmy otwartość, przejrzystość, prostotę i zrozumiałość procesu zbierania danych wykorzystywanych do oceny.

5) Pozwólmy ocenianym na weryfikację i samodzielną analizę ich ocen.

6) Uwzględniamy zmienność praktyk publikacyjnych i wzorców cytowania pomiędzy różnymi dziedzinami.

7) Oceniamy indywidualnych badaczy na podstawie jakościowej, wieloaspektowej merytorycznej oceny zawartości ich publikacji, nie na podstawie jednej liczby przypisanej do publikacji, np.: sumarycznego *Impact Factor*, sumy punktów ewaluacyjnych czy liczby napisanych książek lub otrzymanych grantów.

8) Unikajmy fasadowej, fałszywej precyzji wskaźników i złudnej ich obiektywności – to, że dany wskaźnik ma wartość liczbową, nie oznacza jeszcze, że jest obiektywny, trafny i rzetelny.

9) Przewidujmy systemowe skutki wprowadzania określonych sposobów oceniania pracowników naukowych oraz to, jakie strategie podejmą badacze, by je ominąć.

10) Regularnie sprawdzajmy jakość stosowanych wskaźników i aktualizujmy je.

Kolejnym przykładem walki z punktozą jest podpisana w grudniu 2012 roku deklaracja *Declaration on Research Assessment* (DORA, <https://sfdora.org/read/>; Curry 2018). Głównym jej postulatem jest zmiana wartości wśród społeczności akademickiej tak, by bardziej liczyła się zawartość publikacji niż to, gdzie została ona opublikowana. Praca naukowców powinna być oceniana na podstawie jej merytorycznej wartości, w sposób krytyczny i w odwołaniu do szerokiego kontekstu naukowej, praktycznej i społecznej wartości badań, a nie jedynie na podstawie wskaźników bibliometrycznych. Zostały one stworzone – jak czytamy w deklaracji – dla ułatwienia pracy bibliotekarzy i w bibliotekach powinny pozostać, nie są to bowiem narzędzia do zarządzania twórczą pracą ludzi nauki. Odpowiednio dobrane wskaźniki bibliometryczne mogą być pomocne w ocenie poziomu naukowego, ale nie powinna to być jego jedyna miara.

Inni, jak na przykład Brian Nosek, Jeffrey Spies i Matt Motyl (2012), postulują, że aby zmienić wartości w społeczności akademickiej, pomocne może być

umożliwienie tego, by publikowanie stało się powszechne. Gdyby każdy mógł publikować co tylko zechce, stałoby się to strywalizowane do tego stopnia, że fakt opublikowania czegokolwiek nie byłby już żadnym osiągnięciem. Liczyć zaczęłoby się wtedy nie samo opublikowanie, lecz jego treść. Współczesna technologia pozwala publikować wyniki badań na bieżąco. W świecie cyfryzacji i powszechnego dostępu do Internetu wydawcy nie są już tak bardzo potrzebni, jak jeszcze kilkanaście lat temu, a kontrolę nad publikacjami może przejąć społeczność akademicka. Przykładem takich działań są bazy tak zwanych preprintów, np.: bioRxiv, arXiv, PsyArXiv. Tutaj każdy może opublikować swój artykuł, który następnie zostaje poddany ocenie nie dwóch lub trzech, często przypadkowych, recenzentów, ale całej zainteresowanej danym problemem części społeczności. A więc wartość pracy nie odnosi się do miejsca opublikowania, tylko do zawartych treści i opinii innych naukowców. Publikacja nie jest – jak obecnie – końcem procesu badań, za który należy się nagroda, ale dopiero jego początkiem. Nagrodą będzie zreplikowane wyników, wykazanie ich użyteczności i zyskanie akceptacji innych naukowców.

Przykładem rozczarowania, jakie niesie ze sobą wartość kulturowa punktozy – wiary w to, że naukowców trzeba rozliczać na podstawie ich publikacji – dostarcza także przypadek Chin. Jak podaje portal „The World University Rankings” (2020), jeszcze w 1973 roku wszyscy chińscy badacze opublikowali łącznie jeden artykuł w czasopiśmie wliczającym się w tzw. Science Citation Index (SCI) – liście „najlepszych” czasopism naukowych. Aktualnie po latach nacisku na badaczy, by ci publikowali w wysoko notowanych w rankingu SCI pismach, jak i intensywnego wynagradzania finansowego za takie publikacje (Quan, Chen, Shu 2017), Chiny pod względem liczby publikacji na liście SCI zajmują drugie miejsce na świecie. Czy jednak ta rankingowa „poprawa” poziomu chińskiej nauki przyniosła oczekiwane przez społeczność akademicką rezultaty? Wydaje się, że nie. Chińscy badacze wciąż słabo radzą sobie w odpowiadaniu na potrzeby chińskiego społeczeństwa i rozwiązywaniu specyficznych dla Chińczyków problemów (por. Mallapaty 2020). A ogromna presja na publikowanie przyczyniła się do wykształcenia się w społeczności chińskich badaczy wielu dyskusyjnych praktyk publikacyjnych (Chawla 2020, Tang, Shapira, Youtie 2015). Doprowadziło to do tego, iż w lutym 2020 roku chiński rząd wysunął 10-punktową „odezwę” wskazując, iż – aby zachować „ducha nauki” – chińscy pracownicy naukowci muszą odejść od traktowania prestiżowych publikacji jako najważniejszego celu pracy naukowej, a dotychczasowe zasady ewaluacji muszą zostać zmienione. Odezwa ta między innymi zakazuje awansowania i premiowania badaczy na podstawie liczby publikacji na liście SCI (por. The World University Rankings 2020; Sharma 2020). W zamian za to badacze niezależnie od tego, gdzie opublikowali swoje wyniki, mają być oceniani na podstawie tego, jakiej jakości są ich badania, na ile są one innowacyjne,

czy przyczyniają się do rozwoju nauki lub czy wnoszą wkład w rozwiązywanie istotnych problemów społecznych (Mallapaty 2020).

Punktoza jako wartość kulturowa zaczyna być coraz szerzej krytykowana w społeczności naukowców (por. Billsberry, Köhler, Stratton, Cohen, Taylor 2019), dostrzega się jej niezamierzone konsekwencje, które zamiast pozwalać „obiektywnie” oceniać i poprawiać, obniżają poziom naukowy, prowadzą do działań fasadowych i zachowań imitujących naukowość. Wydaje się, że jeżeli chcemy uzyskać realną, a nie tylko pozorną (rankingową) poprawę jakości polskiej nauki, polska społeczność akademicka musi przeformułować swoje wartości tak, by o poziomie naukowym decydowało nie miejsce publikacji i suma punktów, ale przede wszystkim rzetelność, merytoryczna jakość badań oraz ich oddziaływanie na społeczeństwo. Mamy nadzieję, że wysuwana w tym tekście hipoteza o niezamierzonych konsekwencjach punktozy, jako wartości kulturowej występującej w polskiej społeczności akademickiej, pobudzi dyskusję nad problematyką punktozy oraz będzie inspiracją do dalszych badań empirycznych dotyczących zarówno nasilenia, jak i mechanizmów jej powstawania.

Bibliografia

- Adler, Nancy J., Anne-Wil Harzing. 2009. When knowledge wins: Transcending the sense and nonsense of academic rankings. *Academy of Management Learning & Education*, 8: 72–95. DOI: 10.5465/amle.2009.37012181.
- Adler, Seymour, Michael Campion, Alan Colquitt, Amy Grubb, Kevin Murphy, Rob Ollander-Krane, Elaine Pulakos. 2016. Getting rid of performance ratings: Genius or folly? A debate. *Industrial and Organizational Psychology*, 9: 219–252. DOI:10.1017/iop.2015.106.
- Aguinis, Herman. 2009. *Performance management*. Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall.
- Aguinis, Herman, Chailin Cummings, Ravi Ramani, Thomas Cummings. 2020. “An A is an A:” The New Bottom Line for Valuing Academic Research. *Academy of Management Perspectives*, 34. DOI:10.5465/amp.2017.0193.
- Aguinis, Herman, Harry Joo, Ryan Gottfredson. 2011. Why we hate performance management-And why we should love it. *Business Horizons*, 54: 503–507. DOI: 10.1016/j.bushor.2011.06.001.
- Aitkenhead, Decca. 2013. Peter Higgs: I wouldn’t be productive enough for today’s academic system. *The Guardian* 6.12.2013. <https://www.theguardian.com/science/2013/dec/06/peter-higgs-boson-academic-system>. Dostęp 03.03.2020.
- Antipow, Emil. 2019. Polski Uniwersytet Narodowy, *Studio Opinii*, 26.04.2019. <https://studioopinii.pl/archiwa/192451>. Dostęp 03.03.2020.
- Antonakis, John. 2017. On doing better science: From thrill of discovery to policy implications. *The Leadership Quarterly*, 28: 5–21. DOI:10.1016/j.leaqua.2017.01.006.

- Antonowicz, Dominik, Jerzy M. Brzeziński. 2013. Doświadczenia parametryzacji jednostek naukowych z obszaru nauk humanistycznych i społecznych 2013-z myślą o parametryzacji 2017. *Nauka*, 4: 51–85.
- APA. 2017. American Psychological Association. Summary Report of Journal Operations, 2017. <https://www.apa.org/pubs/journals/features/2017-statistics.pdf>.
- Babicka-Wirkus, Anna, Sławomir Pasikowski, Agnieszka Szplit. 2015. Ocena okresowa nauczyciela akademickiego na kierunkach pedagogicznych w polskich uniwersytetach. Analiza dokumentów regulacyjnych. *Rocznik Pedagogiczny*, 38: 37–63.
- Bakker, Marjan, Annette van Dijk, Jelte Wicherts. 2012. The rules of the game called psychological science. *Perspectives on Psychological Science*, 7: 543–554. DOI: 10.1177/1745691612459060.
- Banks, George, Steven Rogelberg, Haley Woznyj, Ronald Landis, Deborah Rupp. 2016. Evidence on questionable research practices: The good, the bad, and the ugly. *Journal of Business and Psychology*, 31: 323–338. DOI: 10.1007/s10869-016-9456-7.
- Bartunek, Jean M. 2020. What Do, What Did, and What Should We Do About „A’s”?. *Academy of Management Perspectives*, 34: 164–169. DOI: 10.5465/amp.2019.0115.
- Begley, C. Glenn, Alastair M. Buchan, Ulrich Dirnagl. 2015. Robust research: Institutions must do their part for reproducibility. *Nature*, 525: 25–27. DOI: 10.1038/525025a.
- Bielawska, Sylwia. 2018. W pogoni za punktami, czyli na co powinni zwrócić uwagę młodzi naukowcy. *Rozprawy Społeczne*, 12: 28–38. DOI: 10.29316/rs.2018.34.
- Billsberry, Jon, Tine Köhler, Micheal Stratton, Michael Cohen, M. Susan Taylor. 2019. From the Editors: Introduction to the Special Issue on Rhythms of Academic Life. *Academy of Management Learning & Education*, 18: 119–127. DOI: 10.5465/amle.2019.0131.
- Blocki, Zbigniew. 2020. Nauka polega na otwartości. *Otwarta Nauka*, <https://otwartanauka.pl/analysis/rozmowy/nauka-polega-na-otwartosci>. Dostęp 27. 05. 2020.
- Brembs, Björn, Katherine Button, Marcus Munafò. 2013. Deep impact: unintended consequences of journal rank. *Frontiers in Human Neuroscience*, 7: 291. DOI: 10.3389/fnhum.2013.00291.
- Broucker, Bruno, Kurt De Wit. 2015. New Public Management in Higher Education. In: Huisman J., de Boer H., Dill D.D., Souto-Otero M., eds. *The Palgrave International Handbook of Higher Education Policy and Governance*. London: Palgrave Macmillan. DOI: 10.1007/978-1-137-45617-5_4.
- Brzeziński, Jerzy Marian. 2016. Przeciwno depersonalizacji i nadmiernej standaryzacji procesu ewaluacji w nauce. *Zagadnienia Naukoznawstwa*, 207: 127–137.
- Brzeziński, Jerzy Marian. 2020. Prof. Jerzy Marian Brzeziński. Punktoza to nie wszystko. uniwersyteckie.pl <https://uniwersyteckie.pl/nauka/prof-jerzy-marian-brzezinski-punktoza-nie-wszystko>. Dostęp 27.05.2020.
- Brzeziński, Jerzy Marian, Dariusz Doliński. 2014. O tym, co ważne w ocenie artykułów, projektów badawczych i wniosków awansowych w naukach społecznych. *Nauka*, 2: 33–65.
- Chawla, Dalmeet. 2020. A single ‚paper mill’ appears to have churned out 400 papers. *Science*, 27.02.2020. DOI:10.1126/science.abb4930.

- Curry, Stephen. 2018. Let's move beyond the rhetoric: it's time to change how we judge research. *Nature*, 554: 147. DOI: 10.1038/d41586-018-01642-w.
- Day, Nancy. 2011. The silent majority: Manuscript rejection and its impact on scholars. *Academy of Management Learning & Education*, 10: 704–718. DOI: 10.5465/amle.2010.0027.
- Denisi, Angelo, Kevin Murphy. 2017. Performance appraisal and performance management: 100 years of progress? *Journal of Applied Psychology*, 102: 421–433. DOI: 10.1037/apl0000085.
- Drost, Ellen. 2011. Validity and reliability in social science research. *Education Research and Perspectives*, 38: 105–123.
- Evans, Teresa, Lindsay Bira, Jazmin Gastelum, Todd Weiss, Nathan Vanderford. 2018. Evidence for a mental health crisis in graduate education. *Nature Biotechnology*, 36: 282–284. DOI: 10.1038/nbt.4089.
- Fanelli, Daniele. 2018. Opinion: Is science really facing a reproducibility crisis, and do we need it to? *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 115: 2628–2631. DOI: 10.1073/pnas.1708272114.
- Fischer, Joren, Euan Ritchie, Jan Hanspach. 2012. An academia beyond quantity: a reply to Loyola et al. and Halme et al. *Trends in Ecology and Evolution*, 27: 587–588. DOI: 10.1016/j.tree.2012.08.009.
- Forum Akademickie. 2019a. Krzywdząca punktacja czasopism socjologicznych – apel do ministra. <https://forumakademickie.pl/news/krzywdzaca-punktacja-czasopism-socjologicznych-apel-do-ministra/>. Dostęp 03.03.2020.
- Forum Akademickie. 2019b. Kontrowersyjna lista. *Forum Akademickie*, 9. <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2019/09/kronika-wydarzen/kontrowersyjna-lista>. Dostęp 03.03.2020.
- Gerrish, Ed. 2016. The Impact of Performance Management on Performance in Public Organizations: A Meta-Analysis. *Public Administration Review*, 76: 48–66. DOI: 10.1111/puar.12433.
- Grimes, David, Chris Bauch, John Ioannidis. 2018. Modelling science trustworthiness under publish or perish pressure. *Royal Society Open Science*, 5: 171–511. DOI: 10.1098/rsos.171511.
- Grote, Gudela. 2017. There is hope for better science. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 26: 1–3. DOI: 10.1080/1359432X.2016.1198321.
- Guest, David. 2011. Human resource management and performance: Still searching for some answers. *Human Resource Management Journal*, 21: 3–13. DOI: 10.1111/j.1748-8583.2010.00164.x.
- Hatke, Fabian, David Hensel, Janne Kalucza. 2020. Emotional Responses to Bureaucratic Red Tape. *Public Administration Review*, 80: 53–63. DOI: 10.1111/puar.13116.
- Hicks, Diana, Paul Wouters, Ludo Waltman, Sarah De Rijcke, Ismael Rafols. 2015. Bibliometrics: the Leiden Manifesto for research metrics. *Nature*, 520: 429–431. DOI: 10.1038/520429a.
- Hintz, Marcin, Edward Nęcka, Rafał Prostek, Aleksander Welfe. 2019. Jak powstał nowy wykaz czasopism naukowych. *Forum Akademickie*, 11. <https://prenumeruj>.

- forumakademickie.pl/fa/2019/11/jak-powstal-nowy-wykaz-czasopism-naukowych/ Dostęp 03.03.2020.
- Ioannidis, John. 2005. Why most published research findings are false. *PLOS Medicine*, 2: e124. DOI: 10.1371/journal.pmed.0020124.
- Ioannidis, John. 2012. Why science is not necessarily self-correcting. *Perspectives on Psychological Science*, 7: 645–654. DOI: 10.1177/1745691612464056.
- Ioannidis, John. 2014. How to Make More Published Research True. *PLOS Medicine*, 11: e1001747. DOI: 10.1371/journal.pmed.1001747.
- Karabag, Solmaz Filiz, Christian Berggren. 2016. Misconduct, marginality and editorial practices in management, business and economics journals. *PloS ONE*, 11: e0159492. DOI: 10.1371/journal.pone.0159492.
- Kerr, Norbert. 1998. HARKing: Hypothesizing after the results are known. *Personality and Social Psychology Review*, 2: 196–217. DOI: 10.1207/s15327957pspr0203_4.
- Korytkowski, Przemysław, Emanuel Kulczycki. 2019. Examining how country-level science policy shapes publication patterns: The case of Poland. *Scientometrics*, 119, 1519–1543. DOI: 10.1007/s11192-019-03092-1.
- Krawiec, Grzegorz. 2019. Nowa lista czasopism poważnie wybrakowana. Prawo.pl; <https://www.prawo.pl/student/nowa-lista-czasopism-naukowych-opinia-prof-krawca,453611.html>. Dostęp 27.05.2020.
- KUL. 2019. Katolicki Uniwersytet Lubelski, Regulamin nagród za najlepiej punktowane publikacje. https://www.kul.pl/files/1242/regulamin_nagrod.pdf. Dostęp 07.03.2020.
- Kulczycki, Emanuel. 2015. Skazani na punktozę, ekulczycki.pl; http://ekulczycki.pl/warsztat_badacza/skazani-na-punktoze/. Dostęp 27.05.2020.
- Kulczycki, Emanuel. 2017. Punktoza jako strategia w grze parametrycznej w Polsce. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 49: 63–78. DOI: 10.14746/nisw.2017.1.4.
- Kulczycki, Emanuel. 2019. Wzory publikacyjne polskich naukowców w latach 2013–2016: nauki humanistyczne i nauki społeczne. https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/24460/1/Wzory_publicacyjne_polskich_naukowcow_w_latach_2013-2016.pdf. Dostęp 27.05.2020.
- Lesicki, Andrzej. 2020. Oświadczenie Rektora Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. <https://amu.edu.pl/wiadomosci/aktualnosci/pracownicy/oswiadczenie-rektora2>.
- Levecque, Katia, Frederik Anseel, Alain De Beuckelaer, Johan Van der Heyden, Lydia Gisle. 2017. Work organization and mental health problems in PhD students. *Research Policy*, 46, 868–879. DOI: 10.1016/j.respol.2017.02.008.
- Lewicka, Maria, Tytus Sosnowski. 2019. Psychologii się udało. *Forum Akademickie*, 9. <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2019/09/psychologii-sie-udalo/> Dostęp 27.05.2020.
- Majcherek, Janusz. 2019. Punktoza, grantozą i inne plagi. *Liberte*. <https://liberte.pl/punktoza-grantozą-i-inne-plagi/>. Dostęp 27.05.2020.
- Mallapaty, Smriti. 2020 China bans cash rewards for publishing papers. *Nature*, 579, 18. DOI: 10.1038/d41586-020-00574-8.

- Michałkiewicz, Anna. 2019. Nauczyciele akademicki wobec systemu oceniania okresowego pracowników. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. <http://hdl.handle.net/11089/31285> DOI: 10.18778/8142-625-1.
- MNiSW. 2019. Ewaluacja jakości działalności naukowej – przewodnik. <https://konstytucjadlanauki.gov.pl/content/uploads/2019/03/ewaluacja-jakosci-dzialalnoscinaukowej-przewodnik20190305.pdf>. Dostęp 27.05.2020.
- MNiSW. 2019a. Koniec z punktozą. Nowy wykaz czasopism już jest! <http://www.bip.nauka.gov.pl/komunikaty-rzeczniaka-prasowego-mnisw/koniec-z-punktoza-nowy-wykaz-czasopism-juz-jest.html>. Dostęp 03.03.2020.
- MNiSW. 2019b. Wykaz czasopism - jak powstawał (punktacja w poszczególnych etapach). <https://konstytucjadlanauki.gov.pl/wykaz-czasopism-jak-powstawal-punktacja-w-poszczegolnych-etapach>. Dostęp 03.03.2020.
- MNiSW. 2019c. Wykaz czasopism naukowych. <http://www.bip.nauka.gov.pl/wykaz-czasopism-naukowych>. Dostęp 03.03.2020.
- MNiSW. 2019d. Ewaluacja jakości działalności naukowej – przewodnik. <https://konstytucjadlanauki.gov.pl/content/uploads/2019/03/ewaluacja-jakosci-dzialalnoscinaukowej-przewodnik20190305.pdf>. Dostęp 20.05.2020.
- Murphy, Kevin. 2008. Explaining the weak relationship between job performance and ratings of job performance. *Industrial and Organizational Psychology: Perspectives on Science and Practice*, 1: 148–160. DOI: 10.1111/j.1754-9434.2008.00030.x.
- Murphy, Kevin. 2020. Performance evaluation will not die, but it should. *Human Resource Management Journal*, 30, 13–31. DOI: 10.1111/1748-8583.12259.
- Nature. 2019. Being a PhD student shouldn't be bad for your health. *Nature*, 569, 307. DOI: 10.1038/d41586-019-01492-0.
- Nosek, Brian, Jeffrey Spies, Matt Motyl. 2012. Scientific utopia: II. Restructuring incentives and practices to promote truth over publishability. *Perspectives on Psychological Science*, 7: 615–631. DOI: 10.1177/1745691612459058.
- Nowotny, Marcin i in. 2019. „Czas ucieka. Nie blokujmy reformy”. List naukowców o konieczności zmian w polskiej nauce. *Wyborcza.pl*; <https://wyborcza.pl/7,95891,24397408,czas-ucieka-nie-blokujmy-reformy-list-naukowcow-o-koniecznosci.html>. Dostęp 27.05.2020.
- Obserwatorium Językowe UW. 2020. Punktoza. <http://nowewyrazy.uw.edu.pl/haslo/punktoza.html>. Dostęp 27.05.2020.
- PCG Academia. 2020. Wydłużenie ewaluacji naukowej- nowe regulacje i uwarunkowania działania uczelni. <https://www.youtube.com/watch?v=SJbIwkLrOuU>. Dostęp 27.05.2020.
- PK. 2019. Politechnika Krakowska, Regulamin przyznawania nagrody rektora dla pracowników wydziału inżynierii lądowej za wysoko punktowane publikacje naukowe. http://www.wil.pk.edu.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=601&Itemid=343&lang=pl-pl. Dostęp 07.03.2020.
- PK. 2020. Ocena nauczycieli akademickich - od 2020 roku według nowych zasad Politechnika Krakowska. <http://reforma.pk.edu.pl/?p=1304>. Dostęp 27.05.2020.
- Pulakos, Elaine, Hanson Rose, Arad Sharon, Moye Neta. 2015. Performance management can be fixed: An on-the-job experiential learning approach for complex

- behavior change. *Industrial and Organizational Psychology*, 8: 51–76. DOI: 10.1017/iop.2014.2.
- Pulakos, Elaine, Ryan O’Leary. 2011. Why is performance management broken? *Industrial and Organizational Psychology*, 4: 146–164. DOI: 10.1111/j.1754-9434.2011.01315.x.
- Quan, Wei, Bikun Chen, Fei Shu. 2017. Publish or impoverish: An investigation of the monetary reward system of science in China (1999–2016). *Aslib Journal of Information Management*, 69: 486–502. DOI: 10.1108/AJIM-01-2017-0014.
- Rada Młodych Naukowców. 2020. Uchwała Rady Młodych Naukowców nr 7/2020 z dnia 11 maja 2020 r. w sprawie projektu rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego zmieniającego rozporządzenie w sprawie ewaluacji jakości działalności naukowej. <http://rmn.org.pl/wp-content/uploads/2020/05/Uchwa%C5%82a-ws.-ewaluacji-z-podpisem.pdf>. Dostęp 27.05.2020.
- Radwan, Jacek. 2019. Punktacja czasopism naukowych. Refleksje z prac zespołu nauk biologicznych. *Forum Akademickie*, 6. <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2019/06/punktacja-czasopism-naukowych/>. Dostęp 03.03.2020.
- Rasheed, Abdul, Richard Priem. 2020. „An A Is An A”: We Have Met the Enemy, and He Is Us! *Academy of Management Perspectives*, 34: 155–163. DOI: 10.5465/amp.2019.0116.
- Rosner, Andrzej. 2019. Rozmowa z prof. Andrzejem Rosnerem, byłym dyrektorem Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN. MonitorKonstytucyjny.pl <http://monitor-konstytucyjny.eu/archiwa/10712>. Dostęp 27.05.2020.
- Russell, Bertrand. 1996. Determinism and Physic. In: J.G. Slater, ed. *A fresh look at empiricism 1927 - 4*. London, New York: Routledge, 67–81.
- Sarewitz, Daniel. 2016. The pressure to publish pushes down quality. *Nature*, 533: 147. DOI: 10.1038/533147a.
- Science. 2016. Measures of success. *Science*, 352: 28–30. DOI: 10.1126/science.352.6281.28.
- Science. 2020. The Science Contributors FAQ. https://www.sciencemag.org/site/feature/contribinfo/faq/index.xhtml#pct_faq. Dostęp 03.03.2020.
- SGGW. 2017. Ankieta oceny nauczyciela akademickiego szkoły głównej gospodarstwa wiejskiego w Warszawie <http://wmmw.sggw.pl/wp-content/uploads/ANKIETA-za%C5%82%C4%85cznik-do-Uchwa%C5%82y-nr-74-ocena-za-2017-2019.pdf>. Dostęp 27.05.2020.
- Sharma, Yojana. 2020. China shifts from reliance on international publications. *University World News* 25.02.2020. <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20200225181649179>. Dostęp 04.03.2020.
- Smaldino, Paul, Richard McElreath. 2016. The natural selection of bad science. *Royal Society Open Science*, 3: 160384. DOI: 10.1098/rsos.160384.
- Szaniawski, Klemens. 1994. O obiektywności nauki. W: tenże, *O nauce, rozumowaniu i wartościach*. Warszawa: PWN, 8–18.
- Szeląg, Adam. 2019. O ewaluacji jakości badań naukowych Czy, gdzie i jak warto publikować? <https://www.wlkp.umed.wroc.pl/sites/default/files/files/aktualnosci->

- /2019/12/O_ewaluacji_jakosci_badan_naukowych__Czy_gdzie_i_jak_warto_publicowac__Adam_Szelag.pdf. Dostęp 27.05.2020.
- Sztompka, Piotr. 2002. *Socjologia. Analiza społeczeństwa*. Kraków: Znak.
- Tang, Li, Philip Shapira, Jan Youtie. 2015. Is there a clubbing effect underlying Chinese research citation Increases? *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 66: 1923–1932. DOI: 10.1002/asi.23302.
- Ter Bogt, Henk, Robert Scapens. 2012. Performance management in universities: Effects of the transition to more quantitative measurement systems. *European Accounting Review*, 21: 451–497. DOI: 10.1080/09638180.2012.668323.
- The Guardian. 2018. Performance-driven culture is ruining scientific research, The Guardian, 16 lutego 2018. <https://www.theguardian.com/higher-education-network/2018/feb/16/performance-driven-culture-is-ruining-scientific-research>. Dostęp 03.03.2020.
- The Wellcome Trust. 2019. What researchers think about the culture they work in <https://wellcome.ac.uk/reports/what-researchers-think-about-research-culture>. Dostęp 03.03.2020.
- The World University Rankings. 2020. Chinese government bulldozes 'publish or perish' mentality. The World University Rankings. <https://www.timeshighereducation.com/news/chinese-government-bulldozes-publish-or-perish-mentality>. Dostęp 03.03.2020.
- Twardowski, Kazimierz. 1933. O dostojęństwie uniwersytetu, Uniwersytet Poznański. https://pl.wikisource.org/wiki/O_dostojęństwie%20uniwersytetu. Dostęp 03.03.2020.
- UŁ. 2016. Uchwała nr 29 Senatu Uniwersytetu Łódzkiego. https://www.wpia.uni.lodz.pl/files/articles/95/ocena/new./uchwała_29.pdf. Dostęp 27.05.2020.
- UMCS. 2020. Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Regulamin przyznawania nagród Rektora nauczycielom akademickim Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. <https://phavi.umcs.pl/at/attachments/2020/0128/140549-regulamin-przyznawania-nagrod-rektora-nauczycielom-akademickim.pdf>. Dostęp 07.03.2020.
- UR. 2017. Ocena nauczyciela akademickiego 2016-2019. <https://bso.urk.edu.pl/aktualnosci.html/2410>. Dostęp 27.05.2020.
- Waaiker, Cathelij, Teelken Christine Wouters Paul, Inge van der Weijden. 2018. Competition in science: Links between publication pressure, grant pressure and the academic job market. *Higher Education Policy*, 31: 225–243. DOI: 10.1057/s41307-017-0051-y.
- Wróblewski, Andrzej. 2019. Tęsknota za normalnością (Studium w siedmiu odsłonach). *Pauza Akademicka*, 478: 2–3.
- WUM. 2019. Warszawski Uniwersytet Medyczny, Regulamin nagród rektora Warszawskiego uniwersytetu medycznego. <http://www.bodp.wum.edu.pl/docs/2019/regulamin-nagrod-rektora-wum.pdf>. Dostęp 07.03.2020.
- Wydawnictwo Młodzi Naukowcy. 2020. Ogólnokrajowe Konferencje dla Doktorantów i Młodych Naukowców: dadzą Ci to, czego potrzebujesz! <http://www.mlodzi-naukowcy.com/O-nas,368.html>. Dostęp 27.05.2020.

- Żylicz, Maciej. 2020. Uwagi Zespołu dotyczące statutów uczelni i oceny indywidualnej nauczycieli akademickich, Zespół do spraw monitorowania wdrażania reformy szkolnictwa wyższego i nauki. <https://www.gov.pl/web/nauka/zespol-do-spraw-monitorowania-wdrazania-reformy-szkolnictwa-wyzszego-i-nauki>. Dostęp 27.05.2020.
- Żyżyński, Jerzy. 2020. Zlikwidujcie punktozę i kategoryzacje. Rzeczpospolita, 04.02.2019. <http://www.rp.pl/Opinie/302049904-Zlikwidujcie-punktoze-i-kategoryzacje.html>. Dostęp 27.05.2020.

Załącznik online

Załącznik A *Tabela – Przejawy punktozy jako wartości kulturowej*
<https://tiny.pl/7rcbq>